

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות הורנית

ג ל י ו נ ד ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים וארבע

בהעלותך (תשכ"ה)

י"ב

א. שאלה כללית בדברי מרים ואהרן.

רש"י א' ד"ה ותדבר מרים ואהרן היא פתחה בדבור תחילה, לפיכך הקדישה הכתוב.

וסניין היתה יודעת מרים, שפרש משה מן האשה? ר' נתן אומר: מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה (י"א) "אלדד ומירד מתנבאים במחבה". כיון ששמעה צפורה אמרה: "אוי לבנותיהם של אלו! אם הם בזקקים לגבואה, שיהיו פורשין מנשותיהם כדרך שפרש בעלי מסני!" ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן.

ומה מרים שלא נתכונה לגבורה - כך נענשה, קל וחמור למספר נגנותו של חברו!

ד"ה האשה הכושית: מגיד שהכל מודים ביפיה, כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי.

ד"ה על אודות האשה הכושית: על אודות גרושיה.

ד"ה כי אשה כושית לקח: מה ת"ל? אלא יש לך אשה באה ביפיה ואין באה בטעמיה, בטעמיה ולא ביפיה, אבל זאת באה בכל.

ד"ה האשה הכושית: על שם בניה בקראת כושית, כאדם שקורא את בנו באה "כושי", כדי שלא תשלוט בו עין הרעה.

ד"ה כי אשה כושית לקח: ועתה גרשה.

ב' ד"ה הרך אך: עמו לבדו דבר ה'?

ד"ה הלא גט בנו: ולא פרשנו מדרך ארץ

א 1) ולמה לא יפרש רש"י (המביא את דברי חז"ל) "כושית" כמשמעה, כפי שמפרש אבן כספני? (עיי' שאלה ב')

2) לפי דעת בעל באר יצחק (להרב יצחק הורוויץ אבד ירוסלב, בדפוס תרל"ב) ד"ה האשה הכושית, ולפי פשוטו על שם בניה נקראת כושית, כאדם שקורא את בנו...

הסבר מה אלצו להגיה את לשונו של רש"י כך?

אא 3) מה פירוש השאלה ד"ה כי אשה כושית לקח: מה ת"ל? ולמה לא יקשה רש"י קושיה זו גם לפי פירושו השני לפשוטו?

4) הרא"ם מקשה: ולמה לא הוצרך לפרש בפרושו - הראשון (שהוא לפי מדרש חז"ל) כי אשה כושית לקח: ועתה גרשה, כמו שפירש בפרושו השני, שהוא לפי פשוטו.

אא 5) מה פירוש המלה "כי" ("כי אשה כושית לקח") לפי הפירוש הראשון (לפי מדרש חז"ל) ומה פירוש "כי" לפי הפירוש השני שהוא לפי פשוטו?

ב. על אודות האשה הכושית

ר' יוסף אבן כספני: משנה כסף (צרפת 1280-1340)

אמר יוסף: מפליא אני על הקדמונים, שלמים הם כלם ממני, לא אגיע לפרסת כף רגלם, איך נפל לעולם בדמיונם שיפרשו דבר מן התורה הפך מה שכתוב, אם כשיחליפו שם אל שם הפכי לו או יוסיפו מלות הפכיות, וזה כי ידוע מה שפרש בזה אונקלוס - ואמר רבנו משה (הרמב"ם): "אונקלוס הגר חכם גדול היה" (כן כתב הרמב"ם בסורה גבויכים מאמר א' פרק כ"ח) - ומאין לו לפרש "כושית" = יפה, שהם הפכים כשהור ולבן? ועוד: מאין לו להוסיף מלות הפכיות, אחר "כי אשה כושית לקח" כאלו כתוב בתורה "כי אשה כושית שלקה, עזב או הרחיק"? ואם היתה זאת כונת צותן התורה, למה לא כתב כן? ולמה כתב הפוכו? ועוד: מי התיר לנו לעשות זה? מדוע אונקלוס כחו גדול לעשות זה? או חכמי התלמוד או אבן עזרא שכלם הפכים בזה, וסדוע לא נעשה כן אצלנו, ואיש הישר בעיניו יעשה? עד שגחליף "ואתבת את ה' אלוקיך" באמרו - חלילה! - ושנאת את ה', או זאת אשר אתה ה' השנאתו? ואם האמר: משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע והודיעו על פה, פכן פרוש זה הפסוק, התשובה: נשוב על המשנה הראשונה; למה לא נכתב בכתב כמו שהוא הענין, ולא לכתוב מלה שהכונה בה ההפך, היקרא (חק' בקמץ) - פרוש - המרת המלות הפך בהפך? אבל יקרא פירוש - כשיפרשו המלות כמשמען איך שיפרשו, כמו שפרשו (ממות ל"ו ג') "לא תפדו אש בכל מושבותיכם." (ויקרא י"ם) "ולא תאכלו על פס" בפרושים עמוקים, יהיה הכתוב סובל להם, כל שכן שאין בהם הפכות, אבל זולת זה (כלומר: פרוש שאינו מחשב במשמעות המלה) יקרא תפודה, והפכות ומחיקה, ובסיחה ונתיצה, וזה בכל לשון שאתה שומע, ומדוע לא נאמר, כי אמרו

(דברים ד' כ') "ואתכס לקח ה'" - פרושם - עזב? וכן (שמות י"ב ב'): "ואם ימעט הבית מהיום משה ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו" - ועזב הוא ושכנו? - מה יתרון לנו בין זה וזה?

חי ה', נשגבה בעיני זאת הדרך המוסכמת מכל הקדמונים עמודי עולם והאמונה והחזוק לתורת משה, - לא אוכל לה. חלילה לי מעשות כדבר הזה, או אעזוב לגמרי תורת משה ואמין בעלורה חדשה חלילה כבר נעשית, או אעשה גם אני כמו שיעשו אלה, חס ושלום!

לכן אני אומר, כי פרוש מה שכתוב כאן לפי המובן באור הכרחי מלשון העברי, כי "כושית" היא אשה מארץ כוש, ופרוש "כי אשה כושית לקח" - החזיק, כי כן פרוש הלמ"ד והקו"ף והחי"ת (= לקח) והפך זה פרש העי"ן והזי"ן והבי"ת (= עזב) וכן זה הסכמת הלשון.

והיה הענין כן: כי משה אחרי נשאו צפורה לקח אשה כושית על צפורה, לטיבה שידע הוא ע"ה, ואין לשאול טעמים בפעולותיו, כי בודאי מחכמה עשה זה, והנה לא ידענו הזמן המוגבל שנשא איתה אם עתה בנסעם, אם לפני כן זמן מה, כי לא נזכר בתורה עדיין, כי גם לא נכתבו בתורה כמה ענינים אז; אבל בעבור שלא נזכר הדבר עד עתה, בעבור שלא נבהל באמרו "על אודות האשה הכושית אשר לקח" - בעבור שלא שמענו זה מעולם - אמר מיד "כי אשה כושית לקח", כאלו אמר: דעו, שאשה כושית לקח, ואם לא נזכרה עדיין, ועליה דברו אלה (אהרן וסרים); כי בעבור העלם מהם סיבת זאת ההוספה בלקיחת האשה הזאת, ... לכן דברו על משה בהוסיפו אשה על אשה... וענין אמרם "הרק אך במשה דבר..." שלא דבר למשה מצד יתרון חכמה עליהם, עד שנעלם מהם מה שגלוי למשה, רצוני סיבת הוספת אשה על אשה, או סוד החכמה בהוספת זו, ולא אמרו: "הוא ידע מה יעשה, ואם דבר ריק הוא - מסנו הוא ריק", אבל השור עצמם לו בכלל, בעבור שהיו שווים בנבואה, ולא הביטו שווים לא היה במין קרוב, אבל היה בסוג גם רחוק מאד, כמו שהודיעו ה' אחר כך ואוסיף בזה הערה:

כי ידוע כי תורתנו השלמה במשכת אל שלמות הטבע, ולכן לא נצטוינו שנבגד ונעיק לפעולות הטבע, אבל נתנהג בהכרחי, ולכן לא נצטוינו בפרישות מאשה, כי המעשה ההוא הנרחי בטבע לנו... ואם משה רבנו ע"ה היה פורש לגמרי מאשה, כמו שאמרו הקדמונים, לא היה משה האיש המשובח בזמן מעולם ועד עולם, וחז"ל אמרו (סנהדרין פ"ב) "כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו" ושלמות פעולותיו הטבעיות לא חלשו בהיותו בן שמונים, ואף לא בהיותו בן מאה, כי אברהם שהיה למטה מסנו הוליד בן מאה, אם כן אין לשפט עליו שיהיה פורש מאשה, כי איבנו צעיר דודש (FRANZISKANAS MINOR) או אגוסטי (נזיר מסודר AUGUSTINUS) או כרמלי (נזיר מסודר על שם הר הכרמל). ואף לא נפלא אם לקח שתי נשים, כי אברהם איבנו הראשון לקח שתי נשים, ויעקב ארבע, ומעשה אבות יעשו הבנים, ואיד נהיה אנחנו סכלים מכל סכלים, עד שנחשוב במעשיו ובדעותיו, אין לנו רק שנבוש ונכלם מעצמנו ונאמר: הוא ידע מה יעשה...

- 1 x) הסבר את המקומות המסומנים בקו!
- 2) מה הן טענותיו העיקריות בגד פרוש חז"ל?
- 3) כיצד ניתן להסיר את תלונותיו על פירוש חז"ל (ורש"י), מהו שהביא את חז"ל לפרש כאשר פרש? (שים לב: בפרט אחד אין אנו כספי מפרש את פירוש רש"י לפי כונתו של רש"י!)

שאלות בטעמי המקרא העורך: ס. פרלמן

א. י"א ח' שמו העם ולקחו וסחגו בריחים או דכו במדוכה ובשלו בפרור ועשו אותו עוגות בצלע הזאת ששה פעלים, שיש להלקם לשלש קבוצות דלקמן:

- א) אסוף המן (שמו - לקחו)
- ב) עבדו המן (טחבו - דכו)
- ג) הכנת המן (בשלו - עשו עוגות)

הסבר פסוק הטעמים של הצלע ואיך הוא מתאים לחלוקת הפעלים דלעיל?

ב. י"א ל"א: ורוח נסע מאת ה' ויגז שלווים מן היים וימש על המחנה כדרך יום כה וכדרך יום כה סביבות המחנה וכאמרתם על פני הארץ

1) מדוע "וימש על המחנה" בקדמא ואזלא ולא בסוניה רביע?
(פסוק זה היה דורש בהמשך פעמים מהפך פשטא זקף).

- 2) השה "כדרך יום כה" - דרגא סוניה רביע עם "כדרך יום כה" - מהפך פשטא זקף

מה מלמדת אותנו השואה זו על הצורך דרגא סוניה רביע?
השה גם שמת ב' ב' ויפך כה וכה והטעמים שם!